بایسته‌های پژوهشی رضوی در حوزهٔ عقاید ـ محمد بیابانی اسکویی
فصلنامه تخصّصي مطالعات قرآن و حدیث **سفینه**
سال دهم، شماره ۴۰ «ویژه پژوهش‌های رضوی»، پاییز ۱۳۹۲، ص ۱۱۹ ـ ۱۴۲

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-21]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1392.10.40.11.7]

بایسته‌های پژوهشی رضوی در حوزهٔ عقاید

محمد بیابانی اسکویی *

چکیده: بایسته‌های پژوهشی، کلید پژوهش هستند که راهنمای تحقیق در هر موضوع به شمار می‌آیند. نویسنده در این گفتار، حدود ۳۵۰ موضوع را در ضمن ۳۷ عنوان کلّی در حوزهٔ پژوهش‌های مر بوط به امام رضا علیه‌السلام پیشنهاد داده است. او در مقدّمه، به این نکتهٔ مهم اشاره می‌کند که تحوّل و تغییر معنای کلمات، سبب تغییر مفاهیم یک فرهنگ می‌شود. لذا یکی از وظایف پژوهشگران حوزهٔ دین، بازگرداندن کلمات به معنای اولیهٔ آنهاست. برخی از موضوع‌های پیشنهادی در زمینهٔ فطرت، علم، عقل، قرآن، توحید، نبوت، معاد، امامت، عدل، اسماء و صفات الهی، مهدویت، رجعت، معراج و شیطان است.

کلیدواژه‌ها: بایسته‌های پژوهشی رضوی – عقاید / اصول عقاید – راهنمای تحقیق / کلمات کلیدی دینی – معناهای اولیه.

*. پژوهشگر و مدرس حوزه علمیه قم.

اشاره

بایسته‌های پژوهشی، کلید پژوهش هستند و ارائه آنها به اهل تحقیق، ضامن تداوم تولید علم است. زمانی می‌توان به ادامهٔ پژوهش امید بست که اهل نظر، موضوع‌های جدید را به دیگران بشناسانند و پیشنهاد دهند.

این نکته را کسانی به خوبی درک می‌کنند که در جایگاه مدیریت علمی و فرهنگی یا معلّمی مراکز آموزشی، همواره در معرض این پرسش قرار دارند که: "برای نوشتن مقاله، طرح پژوهشی، پایان نامه و ... در چه مورد تحقیق کنیم؟" چنین کسانی قدر بایسته‌های پژوهشی را بیش از دیگران درک می‌کنند.

در واقع، بدون این ابزار، هیچگاه نمی‌توان از مراکز آموزشی و پژوهشی – که غالباً گرفتار امور روزمرّهٔ خود هستند – توقّع داشت که مسئله‌یابی کنند و به افراد مرتبط با خود (دانشجویان و محققان) پیشنهاد دهند. بدین روی، گاهی در این گونه مراکز شاهد "مسئله‌سازی" می‌شویم که مسائل فرعی و غیر ضروری یا کم فایده جای مسائل مهمتر و کاربردی‌تر را می‌گیرد. پیآمد طبیعی این مطلب، فربه شدن بدنهٔ پژوهش – و همزمان ضعف درونی آن – است.

با توجّه به‌این نکات، فصلنامه سفینه در طول دورهٔ ده ساله حیات خود، به این هدف مقدس توجه داشته و بارها پیشنهادهای پژوهشی به اهل تحقیق، با عنوان کلی "بایسته‌های پژوهشی" ارائه کرده است.

پیش از این در شماره‌های ۵، ۶، ۸، ۹، ۱۲، ۱۶، ۱۹، ۳۶، ۳۹ صدها موضوع برای تحقیق معرفی شده، که از بعضی از آنها – طبق خبرهایی که رسیده – در مراکز علمی استقبال شده است.

اینک در این گفتار، ۳۵۴ موضوع در قالب ۳۷ عنوان ارائه می‌شود که در حوزهٔ مباحث عقاید، در چارچوب کلمات نورانی امام ابوالحسن الرضا علیه‌السلام قابل بررسی و پژوهش

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-21]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1392.10.40.11.7]

است، گرچه در مورد بعضی از آنها گامهایی برداشته شده است.
امید است که این فهرست، مانند فهرست‌های پیشین، مورد توجّه اهل نظر قرار گیرد، و دیگر محقّقان، ما را از یافته‌های خود در این زمینه بهره مند سازند.

مقدمه

محقّقان و اندیشوران تاریخ دین اسلام به یقین می‌دانند که عصر امام رضاعليه‌السلام عصر تضارب آراء و اندیشه‌های متکلّمان، فیلسوفان، زندیق‌ها و عارفان صوفی مسلک، بوده است. امام رضاعليه‌السلام عالم الهی است که در مقابل همه اندیشه‌های نوظهور و پرورش یافته در میان مسلمانان – با طیف‌های گوناگونی که داشتند – به تنهایی ایستاده، با برهان‌های نوری الهی و حجّتهای روشن دینی با آنان برخورد کرده و برتری و علوّ علوم الهی را برای همگان آشکار ساخته است. او تنها عالم دینی در عصر خویش بود که با بهره‌مندی از دانش الهی بر دانشمندان برجستهٔ مسیحی و یهودی و مجوس و فیلسوفان و زندیق‌ها غالب آمده و همه آنها را محجوج ساخته است.
مناظره‌های فراوانی که آن حضرت با عالمان واندیشمندان زمان خویش دارد، تنها گوشه‌ای از دانش آن بزرگوار است که در کتب معتبر حدیثی تبلور یافته است. در کنار آن، خطبه‌ها و سخنرانی‌های آن امام همام است که حکایت از بلندای مقام علمی آن حضرت دارد. سیرهٔ عملی و رفتار اجتماعی و روابط نیکو با اصحاب علم و دانش و نیز با عموم مردم، نشان مهم دیگری از سعهٔ صدر و کرامت اوست.
یکی از آسیب‌های جدّی و مهم در حوزه دانش، پدید آمدن اصطلاحات تازه و پیدا شدن معانی جدید برای واژگان هر زبانی است. بهره‌گیری از واژگان برای تفهیم و تفهّم لازم و ضروری است. زبان در تمام نسل‌های بشر، ابزاری کارآمد برای برقرار کردن ارتباط میان انسانها بوده است. در زبان هر قومی، واژگان آن اقوام به طور معمول معنایی

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-21]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1392.10.40.11.7]

خاص دارد که آنان با توجه به معنای متعارف برای واژگان زبان خویش از آنها بهره می‌گرفتند. نزدیک شدن روابط میان صاحبان زبان‌های مختلف موجب پدید آمدن واژه‌های جدید در هر زبانی می‌شود. به طور طبیعی واژگان زبانی به زبان دیگر وارد گشته، ریشه زبانی واژگان را به هم زده و روابط حروف و کلمات را دچار مشکل جدّی نموده و تفهیم و تفهّم را آسیب پذیر می‌سازد.

نیز در اثر پیشرفت علم و دانش و دست‌یابی انسان به حقایق تازه، نیاز به واژگان جدید پیدا می‌شود. از سویی به طور معمول در میان اهل هیچ زبانی، مرکزی رسمی‌برای حفظ اصالت زبان وایجاد واژگان جدید وجود نداشته است، لذا به تدریج واژگان، معانی جدیدی می‌یابند، و در نتیجه معانی اصیل واژگان نابود شده و از یادها می‌رود.

به نظر می‌رسد یکی از مهمترین وظایف عالمان و دانشمندان هر قوم و ملّتی حفظ اصالت معنایی زبانشان باشد.این امر در مورد زبان عربی – که زبان وحی است و خدای تعالی از آن برای رساندن بشر به کمال عبودیت استفاده کرده است – از اهمیّت ویژه‌ای برخوردار خواهد بود. بدین روی مسئوولیت امامان شیعه علیهم‌السلام که حافظان معارف وحیانی و نگهبانان مرزهای دینی بندگان خدایند، خیلی زیاد و دشوار می‌گردد.

باید در تمام حوزه‌های معارف وحیانی بتوانیم این نقش مهم و سازنده امامان اهل بیت علیهم‌السلام را به خوبی دریابیم؛ در کلمات و سخنان آن بزرگواران، شواهد آن را به پیروان آنان عرضه کنیم؛ در همهٔ حوزه‌های معارف دینی‌مان در سخنان امامانمان علیهم‌السلام را به خوبی دقت و بررسی کنیم؛ به پیروی از آنان در حراست دین الهی بکوشیم و بدون تحریف و تأویل، حفظ نموده و معانی اصیل و مقاصد حقیقی آنها را به طالبان واقعی معارفشان عرضه بداریم.

با توجه به نکات یاد شده، به برخی از بایسته‌های پژوهشی رضوی اشاره می‌کنیم تا اندیشوران ارجمند و پژوهشیان نکته سنج، به نکات یاد شده در این موضوع‌ها توجّه

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-21]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1392.10.40.11.7]

کنند؛ در هر موضوعی، شواهدی برای آنها بیابند و به مخاطبان فهیم عرضه بدارند.

۱- معانی واژه‌های کلیدی (۱۲ موضوع)

معنای اصیل واژگان علم، عقل، فکر، وَهم، ظنّ، ذهن، ذکر، خیال، قلب، فهم، شعور، وجدان

مقصود از آنها در قرآن کریم و روایات

تحولات صورت گرفته در معانی آنها تا عصر حضرت رضاعليه‌السلام و کاربردهای این واژگان در سخنان آن حضرت

۲- فطرت (۳ موضوع)

فطرت واژه‌ای کلیدی است که همه عالمان، با گرایشها و اعتقادات گوناگونی که دارند، در اصول معرفتی خویش از آن استفاده می‌کنند. این واژه در قرآن و روایات اهل بیت‌علیهم‌السلام نیز فراوان بکار رفته است.

نگاهی اجمالی به معنای لغوی

کاربردهای قرآنی و روایی آن

مقایسه مقصود از آن در قرآن و روایات با معنای آن در آثار علمی دانشمندان دینی و غیر دینی، تغییرات و تطوّرهای صورت گرفته در معنای این واژه.

۳- علم (۵ موضوع)

تقسیم علم به تصوّر و تصدیق، حصولی و حضوری، نظری و بدیهی، کسبی و ضروری، مطبوع و مسموع، نقلی و عقلی

تفاوت آنها با علم وحیانی و الهی

تفاوت آن با معرفت در کاربردهای قرآنی و روایی

توجه خاص امام رضاعليه‌السلام در سخنان خویش به واژه علم و عالم

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-21]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1392.10.40.11.7]

راههای دست‌یابی به علم و آثار آن

۴- عقل(۹ موضوع)

عقل و عاقل و اتحاد آن با معقول در اصطلاح فلسفی

کلی بودن مدرکات عقل

پی‌گیری کاربردهای دقیق‌این واژه در زبان اصیل عربی

توجه ویژه به کاربردهای آن درایات قرآن کریم و روایات اهل بیت علیهم‌السلام

تقابل آن با جهل و جاهل

نخستین مخلوق بودن آن

حجیّت ذاتی آن که مساوی با کاشفیت ذاتی آن می‌باشد نه معذوریت

حجیّت باطنی آن در کنار رسولان و اولیاء الهی که حجّت ظاهری محسوب می‌شوند

رابطه میان این دو حجّت و تعامل بین آن دو با توجه به کاربردهای این واژه در سخنان امام رضا علیه‌السلام

۵- قرآن (۱۳موضوع)

اعجاز قرآن از نگاه حضرت رضا علیه‌السلام

حجیّت ظواهر قرآن کریم با توجه به استشهاد به آن در احادیث امام رضا علیه‌السلام

رابطه قرآن و عترت به عنوان دو یادگار گرانبهای پیامبر گرامی اسلام برای امتش بعد از خود

ثقل اکبر بودن قرآن

آگاهی عترت از تمام علوم قرآن

نقش قرآن در ازدیاد علم امام علیه‌السلام بدین معنا که خدای تعالی همواره علوم تازه‌ای را به واسطه قرآن به امام می‌رساند.

محکم و متشابه در قرآن و معنای ردّ متشابه به محکم

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-21]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1392.10.40.11.7]

مخلوق بودن قرآن و تفاوت آن با سایر کتب آسمانی
قرآن و تفاوت آن با احادیث قدسی
قرائت‌های مختلف قرآن و منشأ پیدایش آنها
کیفیت جمع قرآن
شأن نزول آیات قرآنی و تأثیر آن در معنای آیات قرآن
قرآن و نقش آن در هدایت
جایگاه آن در علم و دانش معصومان علیهم‌السلام

۶- معرفت خدا و اثبات صانع و توحید در کلام امام رضا علیه‌السلام (۱۰موضوع)

راههای معرفت خدا و تفاوت‌های آنها در احادیث امام رضا علیه‌السلام
اثبات صانع و تفاوت آن با معرفت خدا
نقش عقل در معرفت خدا
نقش نبی و امام در معرفت خدا
معنای «کلّ معروف بنفسه مصنوع»
توحید و ارتباط آن با معرفت خدا
اثبات بینونت صفتی بین خالق و مخلوق و نفی بینونت عُزلی
معنای «للناس التوحید ثلاث مذاهب» و بیان خاص مرحوم میرزا مهدی اصفهانی در توضیح این حدیث شریف از امام رضا علیه‌السلام
علیّت و توحید، وحدت وجود و توحید

۷- اسما و صفات در نظر امام رضا علیه‌السلام (۹ موضوع)

معنای اسم و صفت
اسم و صفت لفظی و تکوینی
نفی توصیف خدای تعالی

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-21]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1392.10.40.11.7]

نفی صفات از خدای تعالی، توصیف خدای تعالی به اوصافی که خدای تعالی خودش را به آنها توصیف فرموده است

فرق اسما و صفات ذاتی با فعلی

اشتراک اسما و صفات خدا با خلق

مخلوقیت صفت و موصوف و غیریّت صفت با موصوف

۸- عدل الهی در کلام امام رضا علیه‌السلام (۱۱ موضوع)

معنای عدل و تفاوت آن با فضل و احسان

عدل الهی و شرور در خلق

عدل الهی و اختلاف اشیا

منشأ پیدایش اختلاف در اشیا

عدل الهی و فساد در روی زمین

عدل الهی در قیامت

عدل الهی و علیّت

عدل الهی و خلود

عدل الهی و شفاعت

غفران و بخشش و عدل الهی

مجازات و عقاب و عدل الهی

۹- بدا در کلام امام رضا علیه‌السلام (۱۳ موضوع)

معنای بدا

تفاوت بدا با نسخ

بدا و علم و قدرت الهی

بدا و علم نبی و امام

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-21]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1392.10.40.11.7]

بدا و مشیّت و اراده و قضا و قدر

آیات بدا در کلام امام رضا علیه‌السلام

اهمیّت و جایگاه بدا

مصادیق بدا مانند بدا در ذبح حضرت اسماعیل

بدا در رفع بلا از قوم یونس

بدا در اسماعیل فرزند امام صادق علیه‌السلام

بدا در عمر حضرت داود به درخواست حضرت آدم

بدا در تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه و توضیح اینکه آیا در این مورد نسخ باید گفت یا می‌توان از واژهٔ بدا نیز استفاده کرد.

احادیث تردّد و معنای آنها

۱۰- علم الهی در کلام امام رضا علیه‌السلام (۹ موضوع)

علم بلا معلوم و حقیقت آن

علم الهی و نظام علّی و معلولی

علم بلا معلوم و حصولی و حضوری بودن علم

علم به عدمها و ممتنعات

علم ذاتی و فعلی

علم تابع و متبوع و ارتباط آن با علم بلا معلوم

علم الهی و نظام احسن

علم الهی و عوالم وجود

اتحاد علم و عالم و معلوم و علم بلا معلوم

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-21]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1392.10.40.11.7]

۱۱- مشیّت و اراده و قدر و قضا در کلام امام رضا علیه‌السلام (۷ موضوع)

عدم تحقق هیچ چیزی جز به مشیت و اراده و قدر و قضای الهی

افعال بندگان و مشیت و اراده و قدر و قضای الهی

معنای مشیت و اراده و قدر و قضا در احادیث امام رضا علیه‌السلام

بدا و مشیت و اراده و قدر و قضا

عنایت و مشیّت ازلی و نظام احسن با مشیّت و اراده و قدر و قضای حادث در کلام امام رضا علیه‌السلام

معنای مشیت و اراده و قدر و قضا در افعال عباد

علم الهی و مشیّت و اراده و قدر و قضای الهی

۱۲- جبر و تفویض و امر بین الامرین (۹ موضوع)

معنای جبر و تفویض

تفویض در تکوین و تفویض در امر و نهی

جبر علّی و معلولی و استطاعت انسان

امر بین الامرین و رابطهٔ آن با جبر و تفویض

مفوّضه چه کسانی هستند؟ قدریّه چه کسانی هستند؟ عوامل پیدایش قدریّه اعم از جبریّه و مفوّضه

آیات قرآن کریم و روایات اهل بیت علیهم‌السلام که از آنها جبر یا تفویض استفاده می‌شود و معنای صحیح آنها

طینت علیّینی و سجّینی و تأثیر آن در جبر و اختیار

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-21]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1392.10.40.11.7]

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-21]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1392.10.40.11.7]

۱۳- پیامبر شناسی در کلام امام رضا علیه‌السلام (۳۴ موضوع)

معنای نبی و رسول و تفاوت‌های آن دو

تعداد رسولان و انبیای الهی

انبیای اولوا العزم و معنای اولوا العزم بودن آنها

مقام نبوت و رسالت و امامت و جایگاه هر کدام از آنها

آیا بر خدای تعالی واجب است رسول و نبی بر خلق مبعوث کند؟

قاعده لطف و اثبات وجوب بعثت رسولان و پیامبران از طریق آن و نقد و بررسی تقریرهای قاعده لطف

رسالت و نبوت انبیا و نقش خود آنها در رسیدن به این مقام

عصمت انبیا و رسولان در اخذ و حفظ و ابلاغ وحی

عصمت پیامبران و رسولان در تمام شؤون حیاتشان

علم و قدرت پیامبران و رسولان، طرق اثبات و تصدیق رسالت و نبوّت پیامبران و رسولان برای خلق

نقش پیامبران و رسولان در شناخت خدا

معرفت فطری خدا و نقش آن در شناخت و تصدیق پیامبران و رسولان

عقل و جایگاه آن در شناخت نبوت و رسالت پیامبران و تصدیق آنها

زنان و رسالت و نبوت

عمومیّت رسالت و نبوت انبیا به جنّیان و فرشتگان و سایر موجودات

شبهات موجود در عصمت پیامبران و سیره عملی آنها در میان خلق و پاسخ به آیات و روایاتی که موهّم خلاف عصمت پیامبران است

طبقات و درجات پیامبران و رسولان

رؤیت پیامبران در خواب و صدق آن

افضلیت پیامبران بر فرشتگان، افضلیت پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم بر همه پیامبران

عمومیّت بعثت و رسالت پیامبران

شرایع پیامبران و نسخ در آنها

علم و آگاهی پیامبران

معجزات پیامبران و ارتباط آنها با علم آنها

اسم اعظم و دارا بودن پیامبران به آن

میراث پیامبران و دست به دست شدن آنها تا پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم

روح القدس و دارا شدن پیامبران و رسولان به آن

ویژگی‌ها و خصایص پیامبران و رسولان

فترت و زمان‌هایی که امت‌ها بی‌پیامبر و رسول بوده‌اند و شرایط و ویژگی‌های امت‌ها در زمان فترت

اعجاز قرآن و تفاوت آن با سایر معجزات

معجزات پیامبران در قرآن کریم

علم به نظام اسباب و مسبّبات و نقش آن در خارق عادات

علوم غریبه و آثار ادعیه و حروف و اعداد در خوارق عادات

۱۴- امام شناسی در احادیث امام رضا علیه السلام (۳۰موضوع)

معنای امام در لغت و احادیث

جایگاه و منزلت امام در کلام امام رضا علیه السلام

ولایت تکوینی و تشریعی امام

ویژگی‌های امام

عصمت امام

علم امام به گذشته و حال و آینده

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-21]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1392.10.40.11.7]

بدا و علم امام

علم امام به وقت شهادت خویش

علم امام به حوادثی که بر او و شیعیانش اتفاق خواهد افتاد

علم امام علی علیه‌السلام بر اینکه عمرو بن عبدود به دست او کشته خواهد شد و با وجود این به نبرد با او وارد شدنش

علم آن حضرت بر سلامتی‌اش در آن شبی که در رختخواب پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم خوابید

معنای افزوده شدن علم امام در شبهای جمعه

شب قدر و نزول فرشتگان و روح با تمامی تقدیرات بر امام

نصوص امامت دوازده امام در احادیث پیامبر و امامان اهل بیت علیهم‌السلام

نصوص امامت درایات قرآن کریم و تقریر و تحلیل و بررسی دلالت آنها بر امامت امیرالمومنین علیه‌السلام

حدیث غدیر و دلالت آن بر امامت امیرالمؤمنین علیه‌السلام

بررسی راههای انتخاب خلیفه در کتب مکتب خلفا

نقش امام در هدایت خلق به خدا و تذکّر به معرفت فطری

شبهات عصمت امامان در سیرهٔ عملی آنان و پاسخ به آنها

شبهات علم امامان در سیره عملی آنان و پاسخ به آنها

رابطه عصمت وعلم

ادلهٔ عدم امکان گزینش امام توسط مردم

عمومیّت امامت و ولایت امامان بر مخلوقات

پیروی و اطاعت حیوانات و جنّیان از امامان علیهم‌السلام

عرضهٔ ولایت امامان بر همه‌ی خلایق

تأثیر پذیرش و عدم پذیرش ولایت امامان علیهم‌السلام در خلایق

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-21]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1392.10.40.11.7]

عالم ارواح و عالم ذرّ و عرضه ولایت امامان علیهم‌السلام در آن دو عالم بر خلق

طینت علیّیّنی ارواح و ابدان امامان علیهم‌السلام

مقام نوری امامان علیهم‌السلام

افضلیّت امامان اهل بیت علیهم‌السلام از فرشتگان و پیامبران علیهم‌السلام

۱۵- مهدویت در احادیث امام رضا علیه‌السلام (۱۲ موضوع)

نصوص و ادله ولایت و امامت امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف

ادله ولادت آن حضرت

غیبت صغری و کبری و شرایط ارتباط با آن حضرت در آن دو

علائم ظهور امام زمان علیه‌السلام

اصحاب و یاران امام زمان علیه‌السلام به هنگام ظهور

حکومت و دولت امام زمان علیه‌السلام و ویژگی‌های آن

برچیده شدن کفر از روی زمین در زمان دولت امام زمان علیه‌السلام

تأثیر ایمان در توجّه خدای تعالی به خلق در دنیا و فراوانی نعمت‌های الهی بر اهل زمین در سایه فراگیری ایمان

افول سلطنت شیطان در دولت امام زمان علیه‌السلام

آبادی زمین در زمان دولت امام زمان علیه‌السلام

شهادت امام زمان علیه‌السلام

پاسخ به شبهات مخالفان درباره غیبت و طول عمر

۱۶- رجعت (۱۳ موضوع)

معنای رجعت

اهمیت رجعت و لزوم اعتقاد به آن

نقش ایمان به رجعت در شیعه بودن

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-21]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1392.10.40.11.7]

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-21]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1392.10.40.11.7]

قرآن کریم و رجعت

روایات رجعت

رجعت در امم سابقه

رجعت مومنان محض و کافران محض

رجعت و ارتباط آن با ظهور حضرت حجّت علیه‌السلام

رجعت امامان اهل بیت علیهم‌السلام

اقوال و دیدگاههای عالمان دینی درباره رجعت

شبهات رجعت

اهداف و حکمت‌های رجعت

شرایط زمین در زمان رجعت امامان اهل بیت علیهم‌السلام

۱۷- مناظره و جدال (۷ موضوع)

معنای جدال و مناظره و انواع و اقسام آن

شرایط مناظره و جدال احسن

فرق جدال و مناظره با مراء و خصومت

موضوع‌های مناظرات امام رضا و دیگر امامان اهل بیت و پیامبران الهی و پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله و علیهم

استفاده از مسلّمات باطلِ مخالف در مناظره و جدال

شرایط مناظره و جدال کنندگان

اهداف و غایت‌های جدال و مناظره

۱۸- معراج (۸ موضوع)

معراج‌های پیامبر گرامی اسلام

مدت معراج‌های پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم

حقیقت براق مرکب پیامبرﷺ که آن حضرت با آن به معراج رفته است
معراج در امم سابقه برای پیامبران دیگر
ادلهٔ معراج
شبهات معراج
معنای «قاب قوسین أو ادنی»
حقایقی که پیامبرﷺ در معراج آنها را دیده است

۱۹- خلقت عوالم در احادیث امام رضاعليه‌السلام (۱۱موضوع)

خلقت مشیّت و اراده و قدر و قضا
خلقت اشیاء و موجودات از آب و معنای آن
اولین مخلوق
آیا خلقت همهٔ اشیا از نور است؟
آیا مخلوقات همه نوری هستند؟
آیا همهٔ خلایق یعنی ما سوی الله مادّی و تجزیه پذیرند؟
معنای «جعلنا من الماء کل شیء حیٍّ» و چگونگی شکل‌گیری همه اشیا با اختلافات غیر قابل شمارشی که دارند
معنای «و کان عرشه علی الماء»
عالم عقول و عالم مثال و نقد و بررسی آن بر اساس احادیث امام رضاعليه‌السلام
ماهیت و وجود و امکان و وجوب، و تحلیل و بررسی آنها بر اساس روایات حضرت رضاعليه‌السلام
حروف و جایگاه آنها در خلقت

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-21]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1392.10.40.11.7]

۲۰- انسان شناسی در احادیث امام رضا علیه السلام (۱۲ موضوع)

ابعاد انسان در احادیث امام رضا علیه السلام

روح و بدن و ترکیب آن دو، و نقش هر یک از آن دو در حقیقت انسان حقیقت روح و تفاوت و اتحاد آن با نفس

روح العقل و الحیاة و روح القدس و روح الایمان و روح القوّة و روح الشهوة و نقش آنها در حقیقت انسان

احادیث خلقت روح پیش از بدن و معنای آنها

ترکیب روح با بدن در عالم ذرّ

جریان روح و بدن در اصلاب و ارحام

تجرید روح از بدن

تصویر روح به صورت‌های مختلف

روح در رؤیا و به هنگام مرگ

رابطهٔ علم و قدرت و نفس انسانی

۲۱- ملائک در احادیث امام رضا علیه السلام (۱۳ موضوع)

حقیقت فرشته

تجرّد و عدم تجرّد فرشتگان

اقسام فرشتگان

جبرائیل و جایگاه او در نزد خداوند متعال

اسرافیل و میکائیل و جایگاه آن دو در نزد خداوند متعال

مختار بودن فرشتگان

شؤون و کارهای فرشتگان

ارتباط فرشتگان با انسان‌ها

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-21]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1392.10.40.11.7]

تمثّل فرشتگان

عصمت فرشتگان

هاروت و ماروت

مالک خازن نار

نکیر ومنکر

۲۲- جنّیان در احادیث امام رضا علیه‌السلام (۸ موضوع)

حقیقت جن

اقسام جنّیان

خلقت جنّیان

ارتباط جنّیان با انسان

کفر وایمان جنّیان

نبوّت و رسالت و امامت بر جنّیان

تسخیر جنّیان

کارهای جنّیان برای حضرت سلیمان

۲۳- شیطان (۱۳ موضوع)

خلقت شیطان

عصیان و نافرمانی شیطان

قدرت و توانایی شیطان

دشمنی شیطان با بنی آدم

تمثّل شیطان به صورت‌های مختلف

فرزندان و دودمان شیطان

ناتوانی شیطان از فریب مؤمنین مخلص

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-21]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1392.10.40.11.7]

حکایات شیطان با پیامبران و اولیای الهی

ذبح شیطان در دولت حضرت حجّت عجل الله تعالی فرجه الشریف و مهلت دادن خدای تعالی به او تا روز قیامت

نقش شیطان در انحرافات فکری و عقیدتی انسان

اندیشه‌های شیطانی انسان

مبارزات علمی و فرهنگی شیطان با معارف آسمانی انبیای الهی

رؤیاهای شیطانی

۲۴- عرش و کرسی و لوح و قلم در احادیث امام رضا علیه‌السلام

حقیقت عرش و کرسی و لوح و قلم و فرق میان آنها

حاملان عرش و کرسی

آیة الکرسی و آثار آن

تأویل عرش و کرسی و آسمانهای هفتگانه به افلاک نه گانه در نگاه فیلسوفان و نقد و بررسی آن

۲۵- مرگ و حقیقت آن در احادیث امام رضا علیه‌السلام (۹ موضوع)

حقیقت مرگ و تفاوت آن با خواب

چگونگی قبض روح مؤمن و کافر توسط فرشته مرگ

ارتباط فرشته مرگ با مؤمنان و کفّار و اولیای الهی به هنگام قبض روح

حضور امامان علیهم‌السلام به هنگام مرگ بر بالین همه انسانها، شفاعت امامان علیهم‌السلام مؤمنان به هنگام قبض روح

حکمت راحت یا سخت جان دادن مؤمن و کافر به هنگام مرگ

مرگ در بهشت و جهنم وجود ندارد: «ثم لایموت فیها و لا یحیی» و «إنّ الدار الآخرة لهی الحیوان»

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-21]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1392.10.40.11.7]

مرگ روح و فرشتگان

ذکر مرگ و آثار آن (۹ موضوع)

۲۶- قبر و برزخ در احادیث امام رضا علیه‌السلام (۱۱ موضوع)

قبر، اولین منزل از منازل آخرت

سؤال و جواب قبر

ظهور اعمال نیک انسانی در قبر به هنگام سؤال و جواب و حمایت از مؤمن

فشار قبر و عوامل آن

ارتباط روح و بدن در برزخ

آگاهی ارواح مؤمنان و کافران در برزخ از احوال نزدیکان خویش در دنیا

نعمتها و عذاب‌ها برای مؤمنان و کافران در برزخ

عدم شفاعت در برزخ

مسخ بنی‌امیه در برزخ

عوامل عدم پوسیده شدن بدن در قبر

آثار زیارت قبور

لزوم احترام بدن مؤمن بعد از مردن

۲۷- معاد در احادیث امام رضا علیه‌السلام (۷ موضوع)

معنا و حقیقت معاد

معاد جسمانی از اصول دین است

ضرورت اعتقاد به معاد جسمانی

چگونگی زنده شدن مردگان در قیامت

آثار اعتقاد به معاد

ضرورت معاد

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-21]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1392.10.40.11.7]

معاد حیوانات و وحوش

۲۸- قیامت و مواقف آن در احادیث امام رضا علیه‌السلام (۹ موضوع)

مقدمات قیامت

از بین رفتن آسمانها و زمین و به هم خوردن ستارگان و افول خورشید و ماه

معدوم شدن همه موجودات قبل از قیامت و بازگشتن به حالت قبل از خلق و آفرینش

معنای مرگ

مرگ قبل از قیامت

معنای مرگ فرشتگان و ارواح پیش از قیامت

زنده شدن مردگان و جمع شدن آنها در محشر

اسامی‌روز قیامت

شرایط و ویژگی‌های انسانها در محشر

۲۹- نفخ صور در روایات امام رضا علیه‌السلام (۳ موضوع)

معنای نفخ صور

حقیقت صور

تعدّد نفخ صور و پیامدهای هر کدام از آنها

۳۰- میزان در روایات امام رضا علیه‌السلام (۳ موضوع)

معنای میزان

کیفیت میزان اعمال

معنای سنگینی و سبکی اعمال

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-21]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1392.10.40.11.7]

۳۱- صراط در احادیث امام رضا علیه‌السلام (۳ موضوع)

حقیقت صراط

عوامل راحت عبور کردن از صراط

عوامل سقوط از صراط

۳۲- حسابرسی اعمال (۱۰ موضوع)

مواقف حساب رسی اعمال

چه کسانی بدون حساب وارد بهشت می‌شوند؟

چه کسانی بدون حساب وارد جهنم می‌شوند؟

مقصود از سوء الحساب چیست؟

سریع الحساب بودن خدا به چه معناست؟

آیا مجازات در دنیا و برزخ پیش از حساب‌رسی در قیامت انجام می‌گیرد یا حساب دیگری صورت می‌گیرد؟

حساب کنندگان چه کسانی هستند؟

آیا حساب رسی با سؤال فرق دارد؟

از چه نعمتهایی در روز قیامت سؤال می‌شود؟

آیا از هر چیزی که سؤال نمی‌شود حساب‌رسی هم ندارد؟ مثلاً از آبی که انسان می‌خورد سؤال نمی‌شود، امّا آیا حساب‌رسی هم نسبت به آن وجود ندارد؟

۳۳- جزای اعمال (۵ موضوع)

آیا جزای اعمال، لازمه اعمال‌اند یا عین اعمال یا اموری مجعول به جعل الهی در مقابل اعمال‌اند، نه لازمهٔ آنها و نه عین آنها یا تلفیقی از آنها؟

نقش ایمان و کفر در جزای اعمال

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-21]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1392.10.40.11.7]

آیا ثواب عمل مؤمن با عمل کافر یکی است؟
آیا ثواب عمل منکر ولایت اولیای الهی با مؤمن به ولایت اولیای الهی یکی است؟
چه تناسبی بین اعمال و جزای آنها وجود دارد؟

۳۴- حبط و تکفیر (۴ موضوع)

حبط ثواب اعمال مؤمنین به کفر و ارتداد، و نیز تکفیر و برداشته شدن عقاب اعمال بد به واسطه توبه و اعمال نیک در روایات امام رضاعليه‌السلام چگونه است؟ آیا منّت بعد از انفاق، ثواب آن را از بین می‌برد؟
آیا با اسلام آوردن، همهٔ عقاب‌های اعمال پیشین رفع می‌شود؟
آیا خداوند از حق الناس در روز قیامت می‌گذرد یا غفران و عفو الهی تنها اختصاص به حقوق انسان با خدا دارد؟

۳۵- توبه (۴ موضوع)

حقیقت توبه و انواع آن چیست؟
توبه چه آثاری نسبت به انسان در دنیا و آخرت دارد؟
نقش توبه درایمان مؤمنان چیست؟
شرایط پذیرش توبه چیست؟

۳۶- بهشت و جهنم (۸ موضوع)

آیا بهشت و جهنم مخلوق است؟
درجات و درکات بهشت و جهنم
درهای بهشت و جهنم
تفاوت نعمتها و عذاب‌های بهشت و جهنم با نعمتها و عذاب‌های دنیا
ارتباط بهشتیان با جهنمیان، آیا برای هر یک از بهشتیان و جهنمیان جایگاهی در بهشت

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-21]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1392.10.40.11.7]

و جهنم وجود دارد؟

آیا بهشت حضرت آدم علیه‌السلام همان بهشت برزخی است که مؤمنان بعد از مردن تا قیامت در آن هستند؟

ویژگی‌های بهشت دنیا و آخرت انواع نعمتهای الهی در بهشت

انواع عذاب‌های الهی در جهنم

۳۷- مسخ و تناسخ (۳ موضوع)

امکان مسخ انسان و معنای آن

تفاوت مسخ و تناسخ

موارد وقوع مسخ در دنیا

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-21]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1392.10.40.11.7]